

GÜMRÜK BİRLİĞİ ve TÜRKİYE

Prof.Dr.Gültekin RODOPLU

Süleyman Demirel Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Son günlerde en fazla konuşulan konulardan biri Gümrük Birliği'dir. Bazıları, birliğin gelecekte günlerimizi aydınlatacağını, bazıları da karartacağını ifade etmektedirler.

Gümrük birliği iki veya daha fazla ülkenin kendi toprakları arasında malların serbest dolaşımını sağlamalarıdır. Gümrük vergi ve tarifeleriyle kotaların kaldırılması diğer bir deyişle birlik dışında kalan ülkeler ki bunlara üçüncü ülke denir. Birliğin ortak olarak aldığı gümrük vergi ve tarifeleriyle ilgili kararlar üye ülkeler dışındaki ülkelere uygulanır. Üye ülkelerden birinin sınırlarını gümrüklenerek aşan mal, birliğe üye ülkelerin sınırları içinde serbest dolaşımdadır.

- Gümrük birliği, sadece sınai ürünlerin serbest dolaşımını kapsadığından kişilerin serbest dolaşımına doğrudan etkide bulunmaz. Bu nedenle Avrupa Birliği ülkeleri tarafından Türk vatandaşlarına uygulanan vize zorunluluğu doğrudan kalkmayacaktır.

Avrupa Birliği (A.B.) ile ilgili bütünleşme çalışmaları düşünce alanında XIII ve XIV. Yüzyıllara kadar gitmektedir. 1848'li yıllarda "Avrupa Birleşik Devletleri"nden açıkça söz edilmektedir.¹

¹ Günuğur, Haluk; "Avrupa Birliği Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi" (Dünü, Bugünü, Yarını), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Avrupa Birliği El Kitabı s.13. Ankara-1995.

1943 yılında Benelux ülkeleri diye isimlendirilen Belçika, Hollanda ve Luksemburg ortak gümrük sahası oluşturmuşlardır. İkinci dünya savaşı ve onu izleyen yıllar birleşme, iktisadi bütünleşme, savaşları engelleme ve durdurma çalışmaları hız kazanmıştır. Böylece A.B.'liğine doğru yapılan çalışmalarda ilk adım atılmıştır. Bu olaydan sonra 1946 yılında dünyaca ünlü siyaset adamı Sir Winston Churcehill'in "kıtamızda kalıcı bir barış için Avrupa Birleşik Devletleri kurulmalıdır." sözü Avrupalı siyaset adamlarını harekete geçirmiştir.

Avrupa, savaş sonrasında büyük hoşgörüyü karşıladığı Amerika Birleşik Devletleri yardımını daha sonraları bu ülkenin Avrupa'da yoğunlaşan özel sektör yatırımları nedeniyle kuşku ile karşılamaya başlamıştı. Bu kuşkunun temel nedeniyse Avrupa ekonomisinin giderek Amerikan ekonomisine bağımlı hale gelmesiydi. Zira Amerika Birleşik Devletleri ekonomisi öksürse Avrupa ekonomisi hastalanmaktaydı.²

Ortak gümrük sahası oluşturulmasından sonra Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Luksemburg 18 Nisan 1951 yılında Pariste imzalanan Paris Anlaşmasıyla Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kurdular. 23 Temmuz 1953 tarihinde yürürlüğe giren (AKÇT) anlaşması Avrupa birliği yolunda atılan ciddi iktisadi anlaşmalardan biri olmuştur.

Bu altı hükümetin temsilcileri, İtalya'nın başkenti Roma'da 25 Mart 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğunu ve onu takiben de Avrupa Atom Enerjisi topluluğunu oluşturmuştur. Yapılan iki anlaşmada üye devletlerin ulusal meclisleri tarafından onaylanarak 01 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Avrupalı düşünürler tarafından "Atlantikten Urallara Avrupa" ile "Avrupa Evi" ve "Çemberler Avrupası" gibi birçok oyun denemesi sahnelenmektedir.³ Ayrıca "Çok Vitesli Avrupa" bu modelde üye devletler farklı farklı hızlarla hareket edecek ve ortak politikalara katılacaklar. Ancak kendilerine tanınacak kesin süreler sonunda bu katılım

² a.g.e., s.14.

³ a.g.e., s.18-19.

zorunlu olacaktır. “Çok Vitesli Avrupa” modeline karşı “ Değişken Geometri “ modeli ve bu model ile üye ülkelerin ulusal egemenlik yetkilerine ilişkin bir bölümün ortak çıkarların gerektirdiği ölçüde Avrupa Birliğine devri öngörülmektedir.

A.B. dediğimiz zaman anlaşılması gereken konuların başında, ulusal bütünlüğünü koruyan bağımsız devletler arasında İktisadi işbirliği, bütünlüşme oluşumlarının gelişim biçimidir. Geçmişteki deneyimler bize göstermektedir ki, iktisadi bütünlüşme gerçekleşmeden siyasi ve onun uzantısı olan askeri bütünlüşmelerin gerçekleşmesi mümkün değildir. İktisadi bütünlüşme süreci aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- 1- Serbest Ticaret Bölgesi; üye ülkeler arasında serbest ticaret,
- 2- Gümrük Birliği; üye ülkeler arasında ortaklık hükümlerine göre gümrük tarife ve antlaşmasının uygulanması.
- 3- Ortaklık Tek Pazar; Üretim faktörlerinin birlik içinde serbest dolaşımı.
- 4- İktisadi Bütünlüşme ve para birliği ile birlik üyesi ülkeler arası İktisadi politikaların uyumlaştırılması.
- 5- İktisadi iş birliği bütünlüşme aşamalarının sonuçlanması.

Bütünlüşmenin her ileri aşamasında üye ülkelerin birbirine olan bağımlıkları son derece artmakta ve buna bağılı olarak bağımsız iktisat, maliye ve para politikaları izleme olanakları sınırlanmaktadır. İktisat Tarihi sayfalarını çevirdiğiniz zaman A.Smith mutlak üstünlükler kuramıyla Uluslararası Ticaretin serbest bırakılması halinde Ulusların refah düzeyinin yükseleceğini ileri sürmüş ve D. Ricardo’nun karşılaştırmalı üstünlükler kuramıyla da günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır.

Gümrük Birliğine katılan ülkeler arasında ticaret hacminin genişlemesi nedeniyle refahın yükseleceği, kaynakların daha iyi kullanımı ve verimliliğin artacağı düşünülebilir. Unutulmaması gereken konuların başında Gümrük Birliği’nin;⁴

⁴ Töre, Nahit; “**Ekonomik Bütünlüşme Kuramı, Avrupa Birliği El Kitabı**”, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları, s. 23. Ankara-1995.

- 1- Ticaret hacmini genişletme etkisi
- 2- Ticaret hacmini daraltma etkisi vardır.

Zira birliğe üye ülkeler arasında engellerin kaldırılmış olması ticaret hacmini genişletebilir. Ancak, birliğe üye olmayan ülkelerle yapılan ticareti azaltması veya sınırlamasına da ticaret hacmini daraltma etkisi denir.

Gümrük birliklerinin uzun süredeki yapı değiştirici etkileri bir çok İktisatçı tarafından kabul edilmektedir. Ancak uzun sürede ortaya çıkacak bu köklü değişiklikler gerçekleşinceye kadar ülkemizden neler götürecektir. Bunların çok iyi saptanması zorunluluğu vardır.

Gümrük birliğine girişimizle beraber uzun sürede kazançlarımızın, kısa sürede kayıplarımızın neler olabileceğini aşağıda göstermeye çalışalım.⁵

1- İşletmelerin bir araya gelmeleri yani birleşmeleri (Füzyon - merger) sonucunda ölçek ekonomileri ortaya çıkmaktadır. Bu birleşmeler aynı zamanda işletmelerin büyüklüğünü etkilemekte ve ölçek ekonomilerine bir üst sınır getirmektedir.

2- Gümrük birliğinde gümrük tarife ve kotalarının kaldırılması yerli üreticileri yabancı üreticilerin rekabeti ile karşı karşıya getirecektir, böylece üretim, istihdam ve finans gücü yetersiz işletmeler üretimi terk eder ve piyasadan çekilirler. Ancak, dış rekabete dayanabilecek olanlar faaliyetlerini sürdürebilirler.

3- Gümrük birliklerinde piyasa alanının genişlemesi nedeniyle önemli yararlar sağlanabilir. Özellikle, artan üretim, nedeniyle ortaya çıkan hammadde ve yarı mamul talebi karşısında bu tür girdileri üreten işletmeler de teknolojilerini yenilemeye ve ölçeklerini genişletmeye yönelirler.

4- Yeni teknolojilerin kullanımı teknolojik ilerleme hızlarını geliştirir. Bu durum birlik dışından ileri teknolojilerin gelmesini sağlar. Diğer yünden de araştırma ve geliştirme faaliyetlerine daha çok fon paylarının ayrılmasını gerekli kılar.

⁵ a.g.e., s.26.

5- Gümrük birliği yurt içi milli geliri arttırır. Gelirin artmasıyla beraber birikim ve yatırımlarda artar. Yatırımların rizikosunu azaltarak kârlılığı yükseltir.

6- Gümrük birlikleri, birliğe üye ölkelerin İktisadi düzeylerini yatırımların gerçekleştirilmesiyle birbirine çok yakınlaştırabilir.

Yukarıda uzun sürede gerçekleşmesi beklenen katkılar hemen hemen birçok kimse tarafından kabul gören etkilere sahiptir.

Buna karşın kısa sürede etkisini gösterecek olumsuzluklar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1- İthalatta meydana gelecek artışlarla, dış ticaret açığımızın büyümesi kaçınılmazdır.

2- Üçüncü ölkelerle yapılacak dış ticaret işlemlerinde ortak gümrük tarifesinin uygulanması daha düşük maliyetli ithalatı engelleyecek ve kaçakçılık sektörünün gelişimine imkân sağlayacaktır.

3- Ancak gümrük birliği karşısında orta ve küçük ölçekli işletmelerimizden otomotiv yan sanayi ve tekstil alanı dışında kalan küçük ve orta ölçekli işletmelerimizin rekabet şansları güçlü sermaye ve teknoloji karşısında son derece az olacaktır. Sadece tekstil ve otomotiv yan sanayi ile oto tamir bakım ve onarımıyla uğraşan küçük işletmelerin birliğe üye ölkelerin şahıs işletmeleriyle birleşmeleri ve onlarla küçük ortaklıklar kurmaları halinde mümkün görünmektedir.

4- Birliğe dâhil ölkelerden yapılacak ticarete konu olan malların fiyatlarında fiyat düşmesi yerine, iç fiyatlardaki artışın devam edeceği bu da 2000'li yıllara kadar Türkiye'nin enflasyonla beraber yaşayacağı bir göstergesidir.

5- Bankacılık sektörümüzün 1980'li yıllardan bu güne dek alıştığı büyük kârlardan vazgeçmesi söz konusu olmayacaktır. Zira, onların Avrupa bankalarıyla rekabet şansları hemen hemen yok gibidir. Çünkü batı bankalarına oranla bankalarımız küçük boyutlardadır.

6- İthalat vergilerindeki tahsilattan kaynaklanacak azalma kamu kesimi borçlanma gereksinimini arttıracaktır. Bu da yeni kurulan hükümetle beraber bazı iç vergi düzenlemelerini gerekli kılabilir.

Türkiye'nin gümrük birliğine katılmasıyla, Türk tüketicisi daha yüksek fiyatlarla daha kaliteli malı alabilecektir. Bu, belki hayat standardının ve tüketim alışkanlıklarının daha çok gelişmesi anlamını taşıyabilir.

Avrupa birliği ülkeleri ile Türkiye arasında serbest rekabet mekanizmasının gelişmesi genel fiyatlar seviyesi artışlarını önemli ölçüde düşüreceği konusunda beklentiler oldukça fazladır. Oysa, bu beklentiler gerçekçi bir düşünce ürünü değildir. Enflasyon, en az dört-beş yıl kadar daha devam edecektir. Zira, Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye arasında genel fiyatlar ve üretim faktörleri fiyat seviyesi arasında (örneğin emek fiyatında) 10 kat fark bulunmaktadır. Bu durumda birliğe üye ülkeler arasındaki farkın en aza indirilmesi gerekli olduğuna göre, farkın azaltılabilmesi için, ülkemiz genel fiyatlar seviyesinin yükselmesi zorunlu olmaktadır. Bu zorunluluk ne kadar sürebilir? Kestirimde bulunmak zor olabilir. Ama alınması gerekli önlemlerden en önemlisi fiyat dengesinin sağlanması ve enflasyonun tek haneli rakamlara indirilmesiyle milli geliri artırmak işsizliği azaltmak, fiyat istikrarını sağlamak olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Günuğur, Haluk, Avrupa Birliği Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi (Dünü, Bugünü, Yarını), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Avrupa Birliği El Kitabı, Ankara-1995.
- Töre, Nahit, Ekonomik Bütünleşme Kuramı, Avrupa Birliği El Kitabı. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları, Ankara-1995.